ગિરનારની ગોદમાં યોજાયું ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું અધિવેશન

રમેશ તન્ના અને ગોપાલી બુચ

જૂનાગઢ: ગિરનારની ગોદમાં, જે સંસ્થાની સ્થાપનાના પાયામાં અને વ્યક્તિત્વમાં મહાત્મા ગાંધી અને કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું સંયોજન થયું છે તે રૂપાયતન સંસ્થાના યજમાનપદે ગુજરાતી ભાષાની ટોચની, ૧૦૬ વર્ષ જૂની સંસ્થા ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ૪૬મું અધિવેશન ૨૩મીથી ૨૫મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ યોજાઈ ગયું. આ અધિવેશનમાં ટોચના અનેક સાહિત્યકારો ઉપસ્થિત રહ્યા. વિખ્યાત કથાકાર મોરારીબાપુ બધા જ દિવસ હાજર રહ્યા તો વિદ્યાર્થીઓ અને યુવાનો સહિત અનેક સાહિત્યરસિકોએ સાહિત્યિક કાર્યક્રમોને ઉત્સાહથી માણીને ઠંડીના આક્રમણને હરાવ્યું.

ભારતીય સાહિત્યના પરમ આસ્વાદક, જાણીતા લેખક અને વિવેચક ભોળાભાઈ પટેલે આ અધિવેશનમાં વિધિવત્ રીતે પ્રમુખનો કાર્યભાર સંભાળ્યો તો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે ગુજરાતમાં ધોરણ એકથી ધોરણ ૧૧ અને ૧૨મા વિજ્ઞાનપ્રવાહમાં પણ ગુજરાતી વિષયને ફરજિયાત કરવાની સાથેસાથે મુખ્ય પરિણામની ટકાવારીમાં ગુજરાતી વિષયના ગુણ ઉમેરવા, એ પ્રકારનો ઠરાવ કર્યો. આ ઠરાવે સાબિત કર્યું કે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ગુજરાતી ભાષાના જતન અને સંવર્ધન માટે ગંભીર અને સક્રિય બની છે.

અધિવેશનની પૂર્વસંધ્યાએ મનમોહક ઉજવણી

રૂપાયતનની સ્થાપનાને ૬૦ વર્ષ પૂરાં થતાં હોઈ ૨૨મી ડિસેમ્બરે સંસ્થાની ષષ્ટિપૂર્તિનો અદ્ભુત સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ 'સ્વરવંદના' યોજાયો. ગિરનારની ગોદમાં આવેલી આ સંસ્થાની સ્થાપના સ્વપ્નસેવી અને વિચારવંત બે આદર્શ યુવાનોએ કરી હતી. નવીનભાઈ અને ધીરેનભાઈ ગાંધી તેમનાં નામ. ગાંધી આશ્રમ અને શાંતિનિકેતનમાં વર્ષો સુધી રહ્યા પછી તેમણે સત્ય અને સૌંદર્યના સાંનિધ્યથી ઓપતી હોય તેવી સંસ્થાનો પ્રારંભ કર્યો. મહાત્મા ગાંધીના અવસાનના ૧૩મા દિવસે તેમણે 'પ્યારા બાપુ' સામયિકનો પણ પ્રારંભ કર્યો હતો. આ અવસરે એ સામયિકને પુનઃ મુદ્રિત કરાયું અને તેનું લોકાર્પણ પણ થયું.

આ કાર્યક્રમમાં રૂપાયતન સંસ્થાનાં ટ્રસ્ટી નીલાબહેન ગાંધી, સર્વોદય અગ્રણી નારાયણભાઈ દેસાઈ, મોરારીબાપુ, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીના મહામાત્ર અને કવિ હર્ષદ ત્રિવેદી, પ્રફુલ્લભાઈ અને હેમંતભાઈ નાણાવટી, શ્રેષ્ઠી નીતિન શુક્લ સહિત અનેક ઉલ્લેખનીય મહાનુભાવો હાજર રહ્યા હતા. રૂપાયતન સંસ્થાના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી હેમંત નાણાવટીએ બધાને પ્રેમથી આવકાર્યા. જેમણે આ સંસ્થા સ્થાપવામાં ખૂબ જ પ્રદાન કર્યું છે તેવાં (અત્યારે અમેરિકા વસતાં) નીલાબહેન ગાંધીએ યાદગાર પ્રાસંગિક પ્રવચન કર્યું. તેમણે સંસ્થાની સ્થાપના કેવા સંજોગોમાં થઈ તેનાં સ્મરણો વાગોળ્યાં. ઉજ્જડ અને પડતર જમીનમાં પ્રારંભમાં તો અહીં વીંછી અને સાપ નીકળતા. તેમણે કહ્યું કે દોઢ વર્ષનાં ગ્રામસેવિકાનો અભ્યાસક્રમ કરવા યુવતીઓ આવતી ત્યારે રડતી, પણ પછી તેમને અહીં એટલું ફાવી જતું કે ન જવા માટે રડતી. તેમનું પ્રવચન લાગણીથી છલકાતું હતું.

હર્ષદ ત્રિવેદીએ 'પ્યારા બાપુ' સામયિક વિશે વાત કરતાં કહ્યું કે એ જમાનામાં પણ કેટલું સરસ પ્રકાશન કરી શકાય એનો આ સામયિક ઉત્તમ નમૂનો હતું.

મોરારીબાપુએ તેમની લાક્ષણિક શૈલીમાં 'આજે મેળો નહિ, પણ ભેળો થયો છે' કહીને સર્વે સાહિત્યકારો અને જનતાની ભાવનાને બિરદાવી. તેમણે પોતાની પ્રવાહી અને લોકપ્રિય વાક્ધારામાં યજમાન સંસ્થાની સામાજિત નિસબતને યાદ કરીને નીલાબહેનની ઉપસ્થિતિ માટે આનંદ વ્યક્ત કર્યો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠના કુલપતિ નારાયણભાઈ દેસાઈએ તેમના પ્રવચનમાં ગાંધીજી સાથેના તેમના બાળપણનાં સંસ્મરણો તાજાં કર્યાં. એ પછી તમામ આમંત્રિતોએ હાથમાં દીવા સાથે આદ્યશક્તિ જગદંબાની આરતી કરી. આ સમયે જૂનાગઢની કન્યાઓએ નૃત્યવંદના સાથે સમગ્ર વાતાવરણને ભાવપૂર્ણ બનાવી દીધું હતું.

'સ્વરવંદના' કાર્યક્રમ અંતર્ગત સુપ્રસિદ્ધ ગાયક કલાકાર આસિત દેસાઈ, હેમા દેસાઈ, હસમુખ પાટડિયા અને કલ્યાણી કોઠેલકરે જૂનાગઢના સાહિત્યજગતના મુખ્ય ચાર સ્તંભ ભક્તકવિ નરસિંહ મહેતા, મનોજ ખંડેરિયા, રાજેન્દ્ર શુક્લ અને શ્યામ સાધુની રચનાઓને ગાઈને સમગ્ર વાતાવરણને સંગીતની સુરાવલીઓમાં લીન કર્યું. જોકે પ્રવક્તાની લંબાણવાળી કોમેન્ટરીથી કેટલાક રસિકો નારાજ પણ થયા.

અધિવેશનનો પ્રારંભ ગુજરાત આવ્યું આંગણે, સોરઠ કરે સામૈયું

૨૩મી ડિસેમ્બર, શુક્રવારે સવારે નવ કલાકે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની બેઠકની વિધિવત્ શરૂઆત થઈ. એ અગાઉ અધિવેશન સ્થળેથી અડધો કિલોમીટરના અંતરે આવેલા મિનરાજ સંકુલથી રૂપાયતન પરિસર સુધી સારસ્વતોનું સામૈયું કરાયું. આ સામૈયામાં ભોળાભાઈ પટેલ, રઘુવીર ચૌધરી, નારાયણ દેસાઈ, કુમારપાળ દેસાઈ, નરોત્તમ પલાણ, રતિલાલ બોરીસાગર, વર્ષા અડાલજા, અનિલાબહેન દલાલ, પ્રકાશક મનુભાઈ શાહ, ધીરેન અવાસિયા, બિંદુ ભટ્ટ, હર્ષદ ત્રિવેદી, ડંકેશ ઓઝા, ભિખેશ ભટ્ટ તથા આયોજકો અને સાહિત્યરસિકો જોડાયા.

બેન્ડવાજાં સાથે પરંપરાગત રીતે જૂનાગઢનાં વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થિનિઓએ 'જય જય ગરવી ગુજરાત'ના ગીત દ્વારા ગુજરાતની ગૌરવ વંદના કરી. બેઠકની શરૂઆતમાં સ્વાગતમંત્રી હેમંત નાણાવટીએ આમંત્રિત મહેમાનોનાં ઊર્મિસભર ઓવારણાં લઈ સ્વાગત કર્યું.

વર્ષો પછી મળેલા અધિવેશનના પ્રેરણાદાતા મોરારીબાપુનો આભાર માન્યો. રૂપાયતનનાં ૬૦ વર્ષની 'પૂ. બાપુ (મહાત્મા ગાંધી)થી પ્યારા બાપુ (મોરારી બાપુ)' ની કાર્યસફર ગમાથી અને કરાવી.

ઉલ્લેખનીય છે કે 'સૂર' સંસ્થા દ્વારા રજૂ થયેલાં સુંદર ગીતોમાં મોરારીબાપુ સહિત ઘણા સાહિત્યકારોએ ગરબા લઈને વાતાવરણને જીવંત બનાવી દીધું હતું.

મોરારીબાપુ તથા મહેમાનોએ દીપપ્રાગટ્ય કરી અધિવેશનનો પ્રારંભ કર્યો. સ્વાગતપ્રમુખ પ્રફુલ્લચંદ્ર નાણાવટીએ પણ પોતાના વક્તવ્યમાં સાહિત્ય અધિવેશનના પ્રેરકબળ મોરારીબાપુનો આભાર માન્યો. પ્રાચીનકાળથી અર્વાચીન કાળ સુધીના જૂનાગઢનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું.

આમંત્રિત સાહિત્યકારોનું શાલ અને સૂતરની આંટીથી સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના નવા વરાયેલા પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલનું સ્વાગત પ્રફુલ્લચંદ્ર નાણાવટીએ અને કોલકાતાથી ખાસ પધારેલા અતિથિવિશેષ ઊડિયા સાહિત્યકાર મનોજ દાસનું સ્વાગત નિરૂપમ નાણાવટીએ કર્યું. જિતુભાઈ ધાધલે ભોળાભાઈ પટેલને ગાંધીજીની જેતપુર મુલાકાતની વિશિષ્ટ ચિત્રકૃતિ ભેટ ધરી.

પરિષદના કર્મઠ અને સક્રિય મંત્રી રાજેન્દ્રભાઈ પટેલે વાર્ષિક અહેવાલ રજૂ કર્યો. એ અહેવાલ પરથી માલૂમ પડતું હતું કે પરિષદ કેટલું સરસ અને માતબર કામ કરી રહી છે. તેમણે માતૃભાષાના સંવર્ધન માટે પરિષદ જે કાર્ય કરી રહી છે એનો ખાસ ઉલ્લેખ કરીને સાંપ્રત સમયમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે ઇન્ટરનેટ માધ્યમના કરેલા વિનિયોગની જાણકારી આપી.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ ભગવતીકુમાર શર્મા, જે અનિવાર્ય સંજોગોને કારણે ઉપસ્થિત રહી શક્યા નહોતા, તેમણે પોતાનો શુભ સંદેશ પાઠવી પરિષદના પ્રમુખપદની જવાબદારી ભોળાભાઈ પટેલને સુપરત કરી હતી. (જાણીતા લેખક રવીન્દ્ર પારેખનાં ધર્મપત્નીનું અચાનક નિધન થતાં ભગવતીકુમાર શર્મા સહિત સુરત શહેરના તમામ સાહિત્યકારો આવી શક્યા નહોતા.)

સુપ્રસિદ્ધ લેખિકા વર્ષાબહેન અડાલજાએ ભગવતીકુમાર શર્મા વતી સાહિત્ય પરિષદનો ધ્યાનમંત્ર (લોગો) પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલને અર્પણ કર્યો. એ પછી સાહિત્યકાર રઘુવીરભાઈ ચૌધરીએ પોતાના ગુરુ અને નવા પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલનો વિસ્તૃત પરિચય કરાવ્યો હતો.

પ્રમુખનું સ્થાન ગ્રહણ કર્યા પછી ભોળાભાઈએ વિધિવત્ પ્રવચન આપ્યું, જેમાં તેમણે સર્વ સાથીઓનો આભાર માન્યો અને સૌના સાથસહકારથી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનો વિકાસ કરવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી. ભોળાભાઈએ પોતાના પ્રવચનમાં જૂનાગઢમાં અગાઉ ૧૯૪૯ કનૈયાલાલ મુનશીના પ્રમુખપદે, ૧૯૭૭માં સુન્દરમ્‌ના પ્રમુખપદે યોજાયેલા અધિવેશનનું સ્મરણ કર્યું હતું. તેમણે જેમની ૧૫૦મી જયંતી ઊજવાઈ રહી છે એવા રવીન્દ્રનાથ ટાગોર અને શતાબ્દી ઊજવાઈ રહી છે તેવા કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી, ઉમાશંકર જોશી અને સુંદરમ્‌ને પણ યાદ કર્યા હતા.

પોતાના વક્તવ્યમાં ગુજરાતી ભાષાના વિકાસને મહત્ત્વ આપ્યું હતું. તેમણે કબીર, ગુરુનાનક, તુલસીદાસ, સુરદાસ, તુકારામ જેવા સંતોનું સ્મરણ કરી તેમની સાહિત્યિક કૃતિઓનું રસપાન કરાવ્યું. તેમણે આ અવસરે 'મધ્યકાલીન ભારતીય ભક્તિકવિતાની સુવર્ણ ફસલ' એ વિષય પર આપેલું પ્રવચન ખૂબ જ સ્વાધ્યાયી અને અભ્યાસી હતું.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની પ્રથમ બેઠકમાં ઉપસ્થિત રહેલા અતિથિવિશેષ મનોજ દાસનો પરિચય પરિષદમંત્રી રાજેન્દ્રભાઈ પટેલે કરાવ્યો.

અતિથિવિશેષ મનોજ દાસ, જેઓ ઉત્તમ વાર્તાસર્જક છે, તેમણે અંગ્રેજીમાં પ્રવચન કર્યું હતું. તેમણે તેમના પ્રવચનમાં સુન્દરમ્ અને અરવિંદની યાદોને ટાંકી સાથે સાથે ગુજરાતી અને ઓરિસ્સા વચ્ચેનો સંબંધ જગન્નાથ ભગવાન સાથે જોડાયેલો છે કહીને તેમણે તેમની ભાવવંદનાનો પરિચય કરાવ્યો.

તેમણે વધી રહેલી ટેક્નોલોજીનો ઉપયોગ માણસ બખૂબી કરી શકે છે, પણ સંવેદનશીલતા ગુમાવતો જાય છે તેવી ચિંતા પણ વ્યક્ત કરી હતી.

પોતાના પ્રાસંગિક પ્રવચન દરમિયાન અનિલાબહેન દલાલે જણાવ્યું કે વિકાસ તરફ આગળ વધવું હોય તો સાહિત્યને વળાંક આપવો જોઈએ. નવસર્જકો માટે અભિવ્યક્તિની દિશા ખૂલે અને તેમની સર્જકતા નવપલ્લવિત થાય તેવા ગતિશિલ કાર્યક્રમો જરૂરી છે.

નરોત્તમ પલાણે પોતાના વક્તવ્યમાં તળપદી ભાષા અને સાહિત્યજગતમાં તેના ઉપયોગ પર ભાર મૂક્યો હતો. તેમણે કેટલાક તળપદી શબ્દોનો અર્થ સમજાવી આજના સર્જકને તળપદી શબ્દો દ્વારા પોતાનો શબ્દવારસો સમૃદ્ધ કરવા અનુરોધ કર્યો હતો.

સમગ્ર બેઠકનું મુખ્ય આકર્ષણ બેઠકનું સમાપન મોરારીબાપુના પ્રવચનથી થયું. ખૂબ જ સરળ શૈલીમાં તેમણે ઘણા સમયથી ગરબા લેવાની તેમની ઇચ્છા હતી જે આજે પૂર્ણ થઈ હોવાનું જણાવતાં ઉમેર્યું કે 'જે મનુષ્ય ઠુમકું ન સમજી શકે તે શબ્દો શું સમજી શકે?'

નિરૂપમ નાણાવટીએ બેઠકના અંતે મનોજ

અનુસંધાન ૨૦મા પાને

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અધિવેશનવિશેષ

૧૯મા પાનાનું અનુસંધાન

ખંડેરિયાના પ્રસિદ્ધ શબ્દો 'અમારે તો શબ્દો જ કંકુ ને ચોખા' કહીને સર્વેનો આભાર માન્યો હતો.

બેઠકનું સફળ સંચાલન રમેશ મહેતાએ કર્યું હતું.

બીજી બેઠકનો વિષય 'ટૂંકી વાર્તા' હતો, જેનું સંચાલન વર્ષા અડાલજાએ કર્યું હતું. સુપ્રસિદ્ધ વાર્તાલેખક કિરીટ દૂધાતના અધ્યક્ષપદે શરૂ થયેલી બેઠકમાં તેમણે વાર્તામાં ઘટના વિશે વાત કરતાં કહ્યું કે વાર્તામાં ઘટના તો ચોસલાં પાડી શકાય એવી હોવી જોઈએ. તેમણે કહ્યું કે લેખક કે સર્જક ઈશ્વરની જેમ અનુભવાય અને પ્રગટ ન થાય તેવો હોવો જોઈએ.'

જેમને હમણાં દિલ્હી સાહિત્ય અકાદમી દ્વારા પુરસ્કાર મળ્યો છે તેવા મોહન પરમારે ટૂંકી વાર્તાની કેફિયત અને ગતિવિધિ વિશે વાત કરતાં પોતાની 'કોલાહલ', 'તણખલું', 'નખલન' 'વાડુ' જેવી વાર્તાઓનું રસાવલોકન કરાવ્યું.

આદિવાસીઓ વચ્ચે પલાંઠી મારીને કામ કરતા વાર્તાકાર કાનજી પટેલે આદિવાસીની વિવિધ પ્રજાતિઓ ચામઠા, નટ, વાલીની મનોવેદના વિષય આધારિત પોતાની વાર્તાઓની છણાવટ કરી હતી. તેમણે કહ્યું કે ભાષામાં સરળતા અને પ્રવાહિતા હોવી જરૂરી છે.

વર્ષા અડાલજાએ પોતાની વાર્તામાં રક્તપિત્તના દર્દીઓની મનોવેદનાનો હૃદયસ્પર્શી રસાસ્વાદ કરાવ્યો હતો. તેમની વાર્તા 'હરિ મને આપો કોઈ એંધાણી' ઉપરથી તેમને 'અણસાર' નામની નવલિકા કેવી રીતે લખી તેની ખૂબ જ ભાવવાહી સફર કરાવી. તેમના વક્તવ્યે અનેકની આંખમાં આંસુ લાવી દીધાં.

૨૩મી ડિસેમ્બર, શુક્રવારે મળેલી ત્રીજી બેઠક 'સંગીત - આસ્વાદ' હતી. વ્યવસાયે વકીલ, પણ સરસ્વતીના સંગીતઆરાધક અમર ભટ્ટે બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળ્યું હતું.

'ગાયકેદારો ભક્ત તારો, ભીડ પડી છે શામળિયા'ના ભક્તિપદ દ્વારા કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ. તેમાં અમર ભટ્ટ, વિરાજ ભટ્ટ, ગાર્ગી વોરાએ તેમના રસમધુર કંઠ દ્વારા સુંદર ગીતો રજૂ કરી બેઠકને ચાર ચાંદ લગાવી દીધા હતા. ઘણા કવિઓ એમ ઇચ્છતા હોય છે કે પોતાની કવિતા ન ગવાય. અમર ભટ્ટે કવિતા અને તેના ગાન વિશેનો સંબંધ બતાવી આપ્યો. તેમનો સ્વાધ્યાય ખૂબ જ ઉચ્ચ કક્ષાનો હતો. તેમની ગદ્ય અને કાવ્ય, બન્ને રજૂઆત કાબિલે તારીફ હતી. જોકે ગુજરાતી કવિતાને શાસ્ત્રીય સંગીતમાં રજૂ કરવાનો પ્રયોગ બધાએ શાંતિથી માણ્યો ખરો, પણ બધાને રુચ્યો તેવું કહેવું અઘરું હતું.

આ અવસરે ઉર્દૂ શાયર સમીમ અબ્બાસના પુસ્તક 'આટલે આ કાયનાત'નું લોકાર્પણ મોરારીબાપુના હસ્તે થયું. (ખરેખર તો આ લોકાર્પણ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના તાજા જ બનેલા પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલના હસ્તે થવું જોઈતું હતું.)

૨૪મી ડિસેમ્બર, શનિવારે સવારે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના ૪૬મા અધિવેશનની ચોથી બેઠકનો પ્રારંભ દીપક મહેતાના અધ્યક્ષપદે થયો હતો. બેઠકનો વિષય 'સંશોધન' હતો.

બેઠકના સંચાલનનો દોર સંભાળતાં પ્રફુલ્લ રાવલે જણાવ્યું કે સાહિત્યમાં વિવેચન સાથે સંશોધન પણ જરૂરી છે. સંશોધન કરવાથી ઇતિહાસ વિશેની પાકી માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

દીપક મહેતાએ પ્રાસંગિક પ્રવચનમાં બાવીસ કરોડ વર્ષ જૂના ગિરનારને વંદન કરી સાહિત્યના પ્રકાર 'ગદ્ય'નો ઐતિહાસિક પરિચય કરાવ્યો હતો. તેમણે ન્હાનાલાલ, નર્મદ, દલપતરામ જેવા સાહિત્યકારોના ઇતિહાસ પરથી ગદ્યનો પ્રારંભ કેવી રીતે અને ક્યારે થયો તેનો પરિચય આપ્યો હતો.

જયેશ ભોગાયતાએ સુરેશ જોષીના અગ્રંથસ્થ સાહિત્ય પર પ્રકાશ પાડ્યો અને શિરીષ પંચાલ તેનું સંકલન કરી તેના પાંચ ગ્રંથ પ્રકાશિત કરી રહ્યા છે તેવી માહિતી આપી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે સાહિત્ય જગતમાં સર્જન - વિવેચન - સંશોધન - સંપાદન અને અનુવાદ મહત્ત્વનાં છે. સંશોધન કરવાથી અમૂલ્ય સાહિત્યકારોની અગ્રંથસ્થ કૃતિઓ મેળવી શકાય છે. મૂર્ધન્ય સાહિત્યકારોની કૃતિઓ સમાજ સુધી પ્રકાશિત કરી શકાય છે.

કિશોર વ્યાસે જણાવ્યું કે વિવેચનનો વિષય સમાજસુધારણા, સ્ત્રીસ્વતંત્રતા, સ્ત્રીશોષણ કે અન્ય કોઈ પણ હોય તેનું તટસ્થ મૂલ્યાંકન થવું જરૂરી છે. વિવેચકે સમાજની વાહવાહના વળગણથી દૂર રહી સ્પષ્ટ અને આકરી ભાષામાં કોઈ પણ કૃતિનું મૂલ્યાંકન કરવું જોઈએ. અનિવાર્ય સંજોગોને કારણે રવીન્દ્રભાઈ પારેખ આવી શક્યા નહોતા, પણ તેમણે 'અસ્તિત્વવાદ અને આપણે' વિષય પર મોકલેલો લેખ નીતિન વડગામાએ શબ્દશઃ રજૂ કર્યો. અસ્તિત્વવાદથી ઉપર ઊઠી સ્વચેતના દ્વારા જગતને જીવવા યોગ્ય સુંદર અને સરલ બનાવીએ અને અસ્તિત્વવાદ કરતાં ઈશ્વરીવાદને અપનાવવાનો સૂર તેમાં હતો.

વિવેચન અને સંશોધનની બેઠકના અંતમાં અધ્યક્ષ દીપકભાઈએ વક્તાઓનાં વ્યાખ્યાનો અંગે ટિપ્પણી કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે વિવેચનના રાજકારણથી દૂર રહી સમાજ પ્રત્યેના ઉત્તરદાયિત્વને નિભાવીએ. વિવેચનના આક્રોશને વિધેયાત્મક બનાવીએ. પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલે અંતમાં જણાવ્યું કે કોઈ પણ ભાષા સમૃદ્ધ ત્યારે જ બને, જ્યારે તેનું તટસ્થ મૂલ્યાંકન થાય.

પ્રફુલ્લભાઈના સફળ સંચાલન હેઠળ વિવેચન-સંશોધનની ચોથી બેઠકનું સમાપન કરવામાં આવ્યું.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના અધિવેશનની પાંચમી બેઠક 'ભાષાકીય કટોકટી' વિષય ઉપર હતી, જે બપોરે ત્રણ વાગ્યે વિવિધ યુનિવર્સિટી સાથે સંકળાયેલા અવધેશ કુમાર સિંહના અધ્યક્ષપદે મળી હતી. બેઠકનું સંચાલન કરતાં રતિલાલ બોરીસાગરે અધ્યક્ષમહોદયનો સવિશેષ પરિચય કરાવ્યો હતો.

અવધેશ કુમારજીએ ગુજરાતી ભાષા એ ગુજરાતીઓની માતૃભાષા છે અને દરેક ઘર ઘરમાં તેનો જ ઉપયોગ થવો જોઈએ તો માતૃભાષાનું ગૌરવ વધે છે તેમ જણાવીને સાંપ્રત સમયમાં પ્રવર્તતી ભાષાકીય કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શસ્ત્ર, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આકરો અનુરોધ કર્યો હતો.

'શિક્ષણ અને ભાષા' ઉપર પોતાની વાત સરળતાથી રજૂ કરતા રવીન્દ્રભાઈ દવેએ અંગ્રેજીના વ્યાપક આક્રમણ અને ગુજરાતી ભાષા માટેની ચોક્કસ નીતિ-રીતિનો અભાવને ભાષાકીય કટોકટી માટે જવાબદાર ઠેરવ્યો હતો. તેમણે અંગ્રેજી માધ્યમોવાળી શાળાના ઝડપથી થઈ રહેલા વિસ્તારની આંકડાકીય માહિતી આપી. તેમણે જણાવ્યું કે રાજ્યની અંગ્રેજી માધ્યમની શાળામાં દર વર્ષે પાંચથી દસ ટકાનો વધારો થઈ રહ્યો છે, જે ચિંતાજનક છે.

'ગુજરાત આવ્યું આંગણે, સોરઠ કરે સામૈયું: ગરબા રમી રહેલા મોરારીબાપુ, હેમંત નાણાવટી અને રઘુવીર ચૌધરી.

કોમ્પ્યુટર ટેક્નોલોજીનાં નિષ્ણાત રૂપલબહેન મહેતાએ 'ટેક્નોલોજી અને ભાષા' વિષય અંગે વાત કરતાં ગુજરાતી ભાષા અને વીકીપીડિયા તથા ટેક્નોલોજી જગત વચ્ચેના સંબંધો પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે ભાષાશિક્ષકોએ શિક્ષણની પદ્ધતિ વિશે નવેસરથી વિચારણા કરવી જ જોઈએ. ઈ-બુક ટેક્નોલોજી, ઈ-બુક લાઇબ્રેરી વગેરેથી થતા ભાષાકીય લાભો પણ તેમણે જણાવ્યા હતા.

વરિષ્ઠ પત્રકાર અને સાહિત્યકાર વિષ્ણુ પંડ્યાએ 'માધ્યમો અને ભાષા' અંગે વક્તવ્ય આપ્યું હતું. તેમણે માધ્યમો વિશે માહિતી આપતાં જણાવ્યું કે સંવાદદાતાથી શરૂ કરી સમાચાર તંત્રી સુધીના બધા જ ભાષાકીય કટોકટીનો સામનો કરે જ છે.

રતિલાલ બોરીસાગરે તેમના સંચાલન દરમિયાન ગુજરાતમાં આવેલી વિવિધ યુનિવર્સિટીમાં લેવામાં આવતી પ્રવેશ પરીક્ષા ગુજરાતીમાં લેવાવી જોઈએ તેવી હાઈ કોર્ટમાં કરવામાં આવેલી રિટ અંગે માહિતી આપી હતી. અંતમાં અધ્યક્ષે આત્મસુધારણાનું મહત્ત્વ આલેખી બેઠકનું સમાપન કર્યું હતું.

૨૪મી ડિસેમ્બર, શનિવાર રાત્રિના ૮.૩૦ વાગ્યે શ્રીમદ્ રાજચંદ્રના જીવનકવન પર આધારિત નાટક 'અપૂર્વ અવસર' ભજવાયું હતું. નાટકના દિગ્દર્શક મનોજ શાહ હતા. આ એક વખણાયેલું નાટક છે. દરેક પાત્રે પોતપોતાના કિરદારમાં ખૂબ જ ઉત્તમ ભૂમિકા ભજવી હતી. નાટકના વિષયે લોકોને ઝંકૃત કરી લોકહૃદયમાં પ્રવેશ મેળવી લીધો હતો. વાતાવરણમાં ભક્તિ સાથે ભાવરસ પણ છલકાઈ ગયો હતો.

સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ અંતર્ગત આ બેઠકનું સંચાલન જનક દેસાઈએ કર્યું હતું.

૨૫મી ડિસેમ્બર, રવિવારે સવારે નવ કલાકે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના અધિવેશનની છઠ્ઠી બેઠક શરૂ થઈ. તેમાં મોરારીબાપુએ પ્રસંગ અનુરૂપ વક્તવ્ય અને આશીર્વચન આપ્યાં હતાં. ઉમંગભર્યા વાતાવરણની વચ્ચે તેમણે સાહિત્યકારો અને મહાનુભાવો સાથે રાસ લીધો હતો. તેનાથી અધિવેશનમાં પધારેલા તમામ આમંત્રિતો આનંદમાં આવી ગયા હતા.

અધિવેશનની છઠ્ઠી બેઠકનો વિષય 'સોરઠની સર્જક સંપદાની ચર્ચા' હતો, જે અંતર્ગત લાભશંકર પુરોહિતે સોરઠી સાહિત્ય અને સાહિત્યકારોની સુંદર રસસભર ચર્ચા કરી હતી. ગુજરાતી ફિલ્મ કળાકાર ઉપેન્દ્ર ત્રિવેદીએ 'સોરઠી લોકસાહિત્યમાં ચારણી સાહિત્ય' અંગે સુંદર વક્તવ્ય રજૂ કરી રસિકોને ચારણી દુહાનું રસપાન કરાવ્યું હતું.

ગોંડલ પાસે આનંદ આશ્રમના સ્થાપક અને લોકસાહિત્યના મોટા સંશોધક અને મર્મી ડો. નિરંજન રાજ્યગુરુએ સોરઠમાં થયેલા નામી-અનામી ૯૧ જેટલા સંતોનું સ્મરણ કર્યું. તેમાંથી લગભગ ૧૪ સંતોની સુપ્રસિદ્ધ પંક્તિ રજૂ કરી હતી. સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટીના અધ્યાપક નીતિન વડગામાએ સોરઠી અર્વાચીન સાહિત્યમાં આપેલા વિવિધ લેખકો અને કવિઓના પ્રદાનની રસપ્રદ ચર્ચાકરી હતી. બેઠકનું સમાપન સંચાલન હેમંત નાણાવટીએ કર્યું.

અધિવેશનની સાતમી અને છેલ્લી બેઠકમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ખુલ્લું અધિવેશન અને સમાપન બેઠક યોજાઈ, જેમાં ઠરાવ પ્રતિભાવ અને આભારવિધિ રજૂ કરવામાં આવી અને બપોરના ભોજન પછી અધિવેશનનું સમાપન કરવામાં આવ્યું.

ઉલ્લેખનીય છે કે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના અધિવેશન દરમિયાન કરવામાં આવેલી તમામ વ્યવસ્થા ભોજન, રહેઠાણ અને વાહનવ્યવહારની ખૂબ જ પ્રશંસનીય અને ઉત્તમ હતી. ઠેરઠેરથી આવેલા મહાનુભાવોએ ખૂબ જ આનંદપૂર્વક અધિવેશનને માણ્યું અને જાણ્યું હતું.

અધિવેશનના અવસર દરમિયાન રૂપાયતન પરિસરમાં સૌરાષ્ટ્રનાં અલભ્ય પુસ્તકોનો પુસ્તકમેળો પણ યોજાયો હતો.

પરિમલ રૂપાણી દ્વારા સંગ્રહિત સૌરાષ્ટ્રના ઐતિહાસિક દસ્તાવેજો અને તસવીરોનું પ્રદર્શન પણ ખુલ્લું મૂકવામાં આવ્યું હતું, જેમાં અનુક્રમે ૧૮૭૪થી લઈને ૧૯૦૫ સુધીનાં અલગ અલગ સમાચારપત્રોની અલભ્ય પ્રતનો સમાવેશ થાય છે.

સૌરાષ્ટ્રના જાણીતા તસવીરકાર વિનોદભાઈ નિમાવતની તસવીરોનું પ્રદર્શન પણ અધિવેશન દરમિયાન યોજાયું હતું.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના ૪૬મા અધિવેશન નિમિત્તે જૂનાગઢવાસીઓનો ઉત્સાહ અને ભાગ લેનાર ભાઈ-બહેનોનો ઉત્સાહ અને આનંદ ઘણો જ આવકારદાયક રહ્યો હતો. ભાવનગર-માંગરોળ-આણંદ જેવા સ્થળેથી મોટી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓ પણ હાજર રહ્યા હતા. આ વિદ્યાર્થીઓએ જણાવ્યું હતું કે તેઓ ગુજરાતી વિષય અને ગુજરાતી સાહિત્યમાં વિશેષ રુચિ ધરાવતા હોવાથી અધિવેશનમાં ભાગ લીધો છે.

ટૂંકમાં ગિરનારની ગોદમાં ભરાયેલું આ અધિવેશન અનેક વાચકો અનેર રસિકો માટે યાદગાર બની રહ્યું.